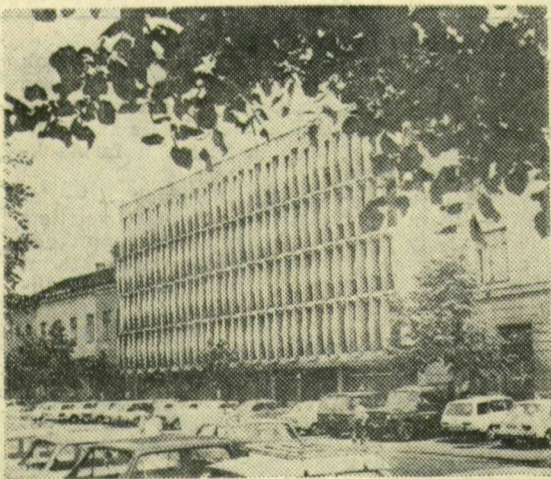

Acs S. Sándor felvételei

A debreceni Tóthfalusi tér és a Csapó utca környékén látható néhány új épület a régiek között. Régi, öreg város maradt így is, olyan, mint az „öreg fejsze”, hol a fokát, hol a nyelét cserélik, de megmarad örökké öreg fejszének

Séta Debrecen belvárosában

Debrecenről sok mindent tudunk, különösen történelmünk sorsfordulóin vált ismertté az alföldi város. 1849. április 14-én a magyar országgyűlés a debreceni református nagytemplomban szavazta meg a Függetlenségi Nyilatkozatot, amely detronizálta a Habsburg-házat. Kévéssel száz esztendő múlva, a már felszabadult magyar területek képviselőiből alakult Ideiglenes Nemzetgyűlés és az ideiglenes kormány székhelye lett Debrecen. Dicső és szép történelmi múlt. A mai valóság prózáibb ugyan, de soha nem tapasztalt fejlődés látható: a korábbi kézművesség és kisipar mellett új iparágak települtek és fejlődtek, elsősorban a nehézipart és a gyógyszeripar. A debreceni gyógyszeripar és a gyógyszeriparizáció érdemes megemlíteni, de jó hírt szerzett magának a debreceni textil- és ruházati ipari, az élelmiszeripar és természetesen a korszerű mezőgazdaság és annak feldolgozó ipara. De nem célnak Debrecen iparával foglalkozni, inkább azt szeretnénk érzékeltetni, hogy a történelmi belvárost hogyan, milyen elképzelések szerint építik újjá.

A debreceni séta során könnyű tapasztalni, hogy a város a Közép-Tiszántúl és a Hajdúság gazdasági és kulturális központja, s óriási területen fekszik. Budapest után Debrecennek van legnagyobb területe, közel 500 négyzetkilométer. A város magja természetesen már csak „tenyéryni” az egész település kiterjedéséhez képest. A történelmi belváros a Vörös Hadsereg útja (a régi Piac utca) körül helyezkedik el, s itt találhatók a híres épületek: református nagytemplom és kollégium, az Arany Bika Szállója, a tanácskháza és más ismert épületek. Kihagyhatjuk a nagyverdei területet, valamint a már felépült vagy épülő városrészeket, városnegyedeket. Ez utóbbiak alig különböznek a szegedi Tarjántól, vagy a Csongrádi sugárút környékén épülő városrészekről.

A debreceni városi főépítész, Radnai Pál mérnök készségesen elmondta, milyen alapelvek szerint határozzák meg a belváros átépítését. Főlemítette az ismert mondatot is, hogy egy belváros mindig öreg város marad, mert olyan mint a régi fejsze, amelynek hol a fokát, hol a nyelét cserélik, de megmarad régi fejszének örökké.

Nem szórjuk szét erőnket, anyagi és szellemi energiánkat, hanem koncentrálnunk egyes területek teljes átépítésére. Ha valamely térséghez, egységhez hozzányúlunk, akkor nem szeretünk fél munkát végezni, alapos körültekintéssel átépítjük az egészet. Természetesen a részletes városrendezési tervet betartjuk és a Debreceni Tervező Vállalat kiviteli tervei alapján zömmel a Hajdú megyei Állami Építőipari Vállalat végzi el a munkákat — mondta.

A részletes városrendezési tervet Rácz József, a városi tanács építési osztályának vezetője mutatta meg. Elmondta, hogy az 1850-ig palánkkal körülvett területet számítják történelmi belvárosnak, melynek területe 400 hektár, de ennek is van egy magja,

amely 100 hektárt foglal el. Itt találhatók a város közösségi létesítményei és azon felül 5000 lakás.

— Ebből az ötezer lakásból ezret lebontásra ítéltünk — mondta az osztályvezető. — De helyükre nem lakásokat tervezünk, hanem középületek kerülnek a központi területre. Olyan közösségi létesítmények, amelyeket más városrészekben lebontanak, de a hiányzóak is itt kapnak helyet.

A tanács osztályvezetője és a város főépítész hangsúlyozta, hogy a rendezési tervet igen alaposan és több fórumon is megbeszélték. A Hazafias Népfőrdő bizottságai, pártszervezetek, tanácsbizottságok, a régi épületekkel és műemlékekkel foglalkozó szakbizottság tagjai mondtak véleményét és egyéb fórumokon alkalmuk volt a debreceni embereknek beleszólni városuk formálásának kérdéseibe. Arról is érdeklődtünk a tanács vezetőinél, hogy miért bontanak le annyi épületet a belvárosban. A főépítész válasza egyértelmű:

— A régi lakóházak 60—65 százaléka teljesen elavult, rossz az állaguk és mindegyikből hiányzik olykor a legelemibb komfort is. Kötelességünk változtatni ezeken a körülményeken és Debrecen városának a mai kor követelményei szerint építjük meg a központját.

Ezer lakás lebontása nem egyszerű dolog, különösen nem az, ha tekintetbe vesszük, hogy három-négyezer embernek kell majd lakókörzetét elhagynia, s új környezetbe, más, teljesen eltérő lakáskörülmények közé költöznie. Érdekes és újszerű viszont az a debreceni kezdeményezés, amelyet a város párt- és tanácsvezetőinek kérésére a Kossuth Lajos Tudományegyetem tanárai és hallgatói végeztek. Egy alapos szociológiai tanulmányt, főlmérést készítettek a Tócoskert átépítése előtt és után. A bontás előtt már fölkeresték a lakókat és seregni kérdésre kértek választ, interjúkat, riportokat írtak a családok helyzetéről. Majd amikor ezek a családok új, házigyári lakásokba kerültek, megint fölkeresték őket, és megismételték korábbi kérdéseiket, meginterjúvolták az idősebbeket és a fiatalabbakat. Négy kötetbe foglalták a főlméréseiket, s tanúsíthatom, olvasmányosnak is nagyon izgalmasnak, érdekesnek ezek a szociográfiai tanulmányok.

Természetesen Debrecennek sincs nagyobb anyagi lehetősége a városépítésre, mint Szegednek, vagy Pécsnek. Még csak azt sem lehet állítani, hogy a debreceniek valami teljesen eltérő utat, módot követnek a városrendezésükben. Bár ez utóbbit nem dicséretnek szánja az ember, hiszen sokkal jobb volna, ha a városok mai fejlődésükben, épületeik megjelenésében, városnegyedeik formájában jobban elútnének egymástól. A városi tanács építési osztályvezetője elmondta, hogy 1979-ben 1,1 milliárd forintot költenek célcsoportos lakásépítésre és egyéb kapcsolódó létesítményekre. Úgy tervezik, hogy az idén 2000 lakást tudnak felépíteni, s a következő ötéves tervciklusban ezt a lakásszámot 25—30 százalékkal szeretnék növelni. Ez alapot ad arra is, hogy a belváros magját valóban átépítsék, „ritkítsák” a meglévő lakóházakat, korszerűsítsék, komfortosabbá tegyék a megmaradókat. Rácz Pál mondta:

— Körültekintően próbálunk eljárni, tervpályázatot írtunk ki, s van választási lehetőségünk, hamarosan indulhat a program. Nem akarunk „magasba törni”, Debrecenben nem kívánunk felhőkarcolókat építeni, megelőgünk a 14—15 emeletes házakkal, de azokat sem a belvárosba helyezzük, hanem a délkeleti negyedbe.

Sétálgattunk, nézegettük a belvárosi régi épületeket, s a közéjük „csempészt” újakat. Semmiféle diszharmonia nem érzékelünk, jól megfér egymás mellett a modern vonalvezetésű beton és a régi „Hauszmann-féle” iskola épülete. Lehet-e ezt a vegyítést tovább fokozni? — kérdeztük a főépítést.

— Lehet — mondta —, panelépületeket már eddig is elhelyeztünk a történelmi belvárosban, de némi változtatással, nem olyan megjelenéssel, mint a lakótelepeken. Vonalvezetése, jellege alkalmaszodik a belváros utcavonalaihoz. Szeretnénk tovább színesíteni a házigyári paneleket, loggiájuk formaváltoztatásával és egyéb kisebb változtatásokkal esztétikusabbá tenni az épületeket. Nem követhetjük ma már a tíz évvel ezelőtti formákat.

Dicséretes, hogy ily határozottan keresik a változtatások útjait, módjait. A lehorgoló uniformizálást vétek tovább folytatni, hiszen nem csupán a manák építünk, sokkal inkább a jövőnek. Az újságíró nem építész szakember, még csak nem is városrendező, legfeljebb közreadhatja tapasztalatait, amelyet egy debreceni belvárosi sétán szerzett, s továbbíthatja egy város építészettel foglalkozó szakembereinek, vezetőinek véleményét. Ennyit és nem többet.

GAZDAGH ISTVÁN

Pék Pál

Kezdetben volt a föld

Kezdetben volt a föld, az ég, s oly mélyről, mint a múlt

[fakad, kutak buzogtak, s tó-tükrön ringatta boldog arcokat. Zsong még a táj, és részegen

naptól, mezítőláb mennék ott a vizen át, a vizen át; zörgetve ajtókat, ablakot, —

hogy nézd, mama, a szem [fakul, de pillekedvű fény sodor,

ha úgy érzem, már szökni [kell

egy világtalan ég alól. —

szökni csak, és mondani, a tisztá hitet mondani, halott apámmal szólani, zsoldárként együtt bongani,

hogy kezdetben, s hogy föld,

[az ég — Bennem a jövő várja itt, hogy margarétás dal röpít kibontva könnyű szárnyait.

Megkérdeztük...

Maradni jobb

Ötven óta egy helyen dolgozom, és azt hiszem, itt is maradok nyugdíjig. Akik sokat cseréltek már, biztosan könnyebben fordítják kifelé a kocsí rúdját, nekem nehezebbre esne. Nem olyan tiszta ügy ez azért, mint a mennybemenetel, megfordult az én fejemben is, hogy bevágom magam mögött az ajtót. Nem nagy pénzről volt szó, csak húsz fillérről. Emelték az órabérek, én kaptam húszat, más meg kapott negyvenet. Azért, mert egy szintre kell hozni a kereseteket. Miért éppen a pénzt akarjuk egy szintre hozni, miért nem hozzuk a munkát előbb? Nem voltam én olyan jó viszonyban a művezetővel, hogy most az egyszer meg ne szorított volna. Kimondta, ez pedig így lesz, és kész. Ha így lesz, így lesz, de próbáljuk meg előbb, ki fizet rá jobban. Nekem veszténi- valóm nincs, akárhová megyek, munkát kapok. Lőgni még nem lógtam, munkát még el nem kerültem, talán meg is becsülnék. De minek ugráljak? Menjek máshová? Időbe telik, amíg befészkel magát az ember. Mondom magamnak, ide figyelj, Veszter! Ráérsz te elmenni holnap is, menj be előbb a direktorhoz.

Az az első szava, hogy anyagi-as vagyok. Hogyan juthattam addig, hogy filléreken vitatkozom? Úgy jutottam, mondtam én, hogy más se szerelemből dolgozik. Ha azt mondja a vállalat, bajban van, elszegényedett, szüksége van az én húsz filléremre, kérje szépen, és odaadom. Akkor nem leszek anyagi-as. Vagy ha azt mondja a vállalat, nem adok neked minden órára húsz fillért, mert annyival olcsóbban akarjuk adni a portékát, arra is azt felelem, gilt. Miért nem mondhatom én, hogy a gyár az anyagi-as, ha sajnálja tőlem a húsz fillért? Mert ő a nagyobb? Azt mondták erre, itt vannak azok, akik nem inasként kezdtek ugyan, de belejöttek a munkába, azokon szeretnének segíteni. Lássam be, nekik is jól jön egy kis emelés. Biztosan jól jön, mondom én, el ne felejtsek nekik emelni, ha alkalom van rá, de az én rovásomra ne egyenlitsünk. Én hatvan forintot kaptam havonta, amíg tanultam, őt teljes fizetést, amikor nem tanultak. Az az ajtó előttük is nyitva volt, amelyiken én bejártam, miért nem ott egyenlítettünk? Nekik inkább az a fontos most, azt mondták rá, hogy mindenki megmaradjon, és a lehető legjobb fizetést kapja. Kimondom én, melltartós játék ez. Az is arra való, hogy a csüggedőket fölemelje. Ami jó ott, a gyalpad mellett nem mindig jó. Isten áldja a céget, én elmegyek. Nagyon hamar megegyeztünk. Nem voltam bent tovább, mint amennyit most beszélgettünk, nem húszat, hanem harmincat tettek rá az első húsz fillérre.

Azt én nem tudom megmondani, érdemes beszélni, vagy nem érdemes, mert én mindig beszélek. Ha valamit meglátok, nem tudok elmenni mellette. Annyi biztos, hogy károm meg nem volt belőle. A fejemet senki nem akarta betörni. Ja, de nem úgy van ám, hogy bejövök reggel, és jár a szám délig? Aki beszélni akar, az előbb dolgozzon. A munkámat mindig elvégzem, hajszálra, vagy jobban, attól kezdve jussom van megmondani, mi a bajom. Az a nagypofájú ember, aki csak dumál, munka meg semmi, az keressen magának másik bolondot.

A kereset? Múlik rajtam az idő, ahogy öregszik az ember, talán bölcsőbb is lesz. Azt mondom én, a becsületes munkából is meg lehet élni. Sarokház nem lesz belőle, de egy társasházba azért beszálltam. Nem mondom, kapós szakma a mienk, ahogy kilépek a kapun, rogyásig kereshetnék. És rogyásig dolgozhatnék. Ne várja most, hogy össze- teszem a kezem, és azt mondom, én szent vagyok, engem semmi- féle kísértés el nem térít, mert nem igaz. De itt is eljutottam valameddig. Nagy ára van annak, ha valaki a pénz után fut mindenáron. Rámegy a családi élete. Megéri? Rámegy az egészsége. Megéri? Hiába párnázza körül magát a pénzzel, vénember lesz, mielőtt nyugdíjba menne. Bégás lesz, beteg lesz. Az én

fajtam mindig az öregségre spórol. Azt vegyem el az öregségtől, amit legjobban várok tőle? A nyugalmat, az egészséget? Ennyire bolond azért nem vagyok.

Dolgozom én kint is, mert el se tudnám kerülni. Barátok, ismerősök megkérnek. Továbbmondják, hogy ismernek, azok is elhívják. Jól is esik, ha hívnak. Ha valamit megcsinálok, és azt mondja az illető, na, ez jól sikerült, ér az annyit, mint szí- néznek a taps. Meg is kérem az árát, mint akárki más. Csak tül- zásba vinni nem szabad. A fizetésből megélek, a fiam is keres, ő is megél, ami szórakozásra kell, azt adja ki a mellékes. Jól be- osztom, hogy meg ne ártson.

Van itt bent sok gond, mert kevés a munkás. Nagy a hajrá év végén, veriünk rá, emberek, mert a tervet meg kell csinálni. Nem volt sarokvas év közben az ajtókra, nem volt ez, nem volt az, jön a túlóra. Én innen ki nem deríthetem, hol akadt el a sarok- vas, hirtelen áttalunk másra. Nem jó.

Tudja maga, mennyi frásztalt csináltunk mi mostanig? Szá- moljunk egy kicsit. A magam- fajta ember egy műszakban ösz- szeszázt nyolcat. Heten csinál- juk, napi ötvenhat, hetenként háromszázharminchat. Egy hó- napban fölött járunk jóval az ezernél, a többi számolja to- vább, ha akarja. Mindnem har- minc éve itt vagyok. Magyaror- szágot be lehetne borítani írósz- tallal. Rosszat nem csináltunk mi, idő előtt nem megy tönkre, a hí- bának máshol kell lenni. Vagy igen gyorsan cserélgetik az asz- talokat, vagy igen sok az új hi- vatal. Két hatalmas irodaépület nyílt meg nemrég Szegeden, szemben egymással. Mintha se feneke, se teteje nem lenne, úgy nyelte az íróasztalokat. Csak nem vagyunk mi annyira szegény or- szág, ha bírjuk.

Elspekulálgat az ember, ami- kor összeüti a maga fejadagját. Mi csináljuk az asztalt, de akl mellől, körmöt piszkálni, az többet keres. Nem akarok meg- sérteni senkit, ismerem én közü- lük is szánnivaló embereket, a szavam szele se érje el őket. De ha az kezdi el megjártszani ma- gát, akinek én csinálom az asz- talt, meg a váltóasztalt is, meg a még újabb asztalt is, ha ő kez- di el mondani, hogyan kellene jobban dolgozni, akkor az én fe- jemben fejre áll az ész. Jöjjön ide, beszéljünk meg, akkor egy szavam sincs. Kezdd meg azzal, hogy ti hogy látjátok, emberek? Csak egy kérdést kell föltenni, nem olyan gyöngye fejben a mai munkás, hogy felelni ne tudna rá. Sárban van a szekér? Feküdjünk neki, ahányan vagyunk. De egy- szerre! Egyforma erővel!

Arra nem tudnék válaszolni, elmennék-e még egyszer szakmát tanulni, ha most kezdeném. Abban az időben azt mondta a csa- lád, tanulj, mert amit tudsz, senki el nem veheti tőled. Öten va- gyunk testvérek, őt hold jutta- tott földünk, jött a tész, valaho- vá menni kell, lakatos lett az egyik bátyám, aztán technikus, a másik meg mérnök. Nem biztos, hogy cserélnek velük, pedig én csak asztalos lettem. Az se biz- tos, hogy velem cserélne, aki most jön be az utcáról. Két kéz- zel nyúlunk érte, már csak a pá- vatoll hiányzik. A feje se fáj, amiért nem tanult szakmát. Nem tudom, mi lesz a vége, de nem tetszik nekem ez az egész.

Sok gubanc van itt. Amit én látok, az is sok. A szakmunkás ittmarad, azzal baj nincsen. Egy asztalos nem egy el fagyaltot ke- verni, akkor se, ha jobban fize- tik. Aki az utcáról jött be, az viszont elmegy, ha nem tetszik neki az ájer. Legyezzük tehát, nehogy elmenjen. Ha azt mond- ják, menjen ki udvart söpörni, vagy hordjam én a polcnaq valót, hamar rámondom: többet érő munkát is tudnék én csinálni. De ha most azt kell! Azt mondják, hozzak öt embert, fölveszik azonnal. Elnézést kérek, én asz- talos vagyok, nem munkaerő- kereskedő. Látja, ha nem tanultam volna ki a szakmát, erre se szól- nek egy szót se.

(Elmondta Kószó Szilveszter, a Tisza Bútorgyárban.)

HORVÁTH DEZSŐ